

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การมุ่งสร้างความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจตามแนวคิดการทำให้ทันสมัยของตะวันตกที่เห็นว่าประเทศที่มีการผลิตในภาคเกษตรกรรมแบบดั้งเดิมเพื่อการยังชีพ เป็นประเทศที่ถูกจัดไว้ในกลุ่มประเทศที่ล้าหลัง ส่วนประเทศที่ผลิตในภาคอุตสาหกรรม การผลิตเพื่อการค้า และมีฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งวัดจากปริมาณเงินตรา และสิ่งอำนวยความสะดวกในชีวิต เป็นประเทศที่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ทันสมัยหรือประเทศพัฒนาแล้ว การพัฒนาประเทศในแนวทางนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์ว่าไม่ได้ทำให้สังคมดีขึ้น ตรงกันข้ามกลับเป็นแนวทางที่ก่อให้เกิดปัญหาและผลเสียในทางกายภาพ สังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครอง ซึ่งเป็นผลเสียที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่ายแม้ในกลุ่มที่เกี่ยวกับภาคอุตสาหกรรมเอง (กรมการพัฒนาชุมชน. 2547 : 1) ผลพวงจากการพัฒนาของประเทศไทย ได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 และฉบับที่ 9 เป็นแผนที่อยู่ในช่วงของการปรับทิศทางพัฒนาประเทศเพื่อมุ่งไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน โดยมีการพัฒนาแบบเป็นองค์รวม เน้นคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา แต่กลยุทธการบริหารจัดการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของแผนยังอยู่ในกรอบเดิม กล่าวคือ รัฐบาลยังคงเน้นพัฒนาเศรษฐกิจมหภาค โดยการเพิ่มอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ (Growth Rate) การพึ่งการลงทุนต่างชาติ เพื่อให้เกิดการจ้างงาน ส่งเสริมการผลิตสินค้าเพื่อการส่งออกเป็นสำคัญมากกว่าการสร้างความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจด้วยการพึ่งตนเองและสร้างภูมิคุ้มกันให้พร้อมรองรับการเปลี่ยนแปลงในกระแสโลกาภิวัตน์ การส่งเสริมเศรษฐกิจในชนบทยังไม่ได้ดำเนินการอย่างจริงจัง และสำหรับทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554) ได้นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางพัฒนาประเทศ โดยการสร้างความสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นทุกมิติ การสร้างความสมดุลระหว่างความพอเพียงกับการแข่งขัน ภาพรวมของการพัฒนาจะให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี ให้การสนับสนุนชีวิตด้านเศรษฐกิจการแข่งขันและด้านเศรษฐกิจแบบพอเพียง ส่งเสริมบทบาทองค์กรชุมชน สังคมมุ่งสร้างสังคมด้วยความรู้ คุณภาพ ในด้านเศรษฐกิจให้ความสำคัญกับการสร้างความเจริญเติบโตควบคู่ไปกับการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ การสร้างสรรค์คุณค่าของผลผลิตเพื่อให้เกิดการแข่งขันบนเวทีโลก และการแก้ไขปัญหาความยากจนซึ่งเป็นคนกลุ่มใหญ่ของประเทศให้มีรายได้มากกว่ารายจ่าย (จตุรงค์ บุณยรัตนสุนทร. 2551 : 182-183)

วิสาหกิจชุมชนเป็นนโยบายของรัฐบาลที่มองว่าปัญหาของประเทศในภาพรวม ประชาชนมีหนี้สินเพิ่มขึ้นมาก แต่สามารถแก้ไขด้วยการที่ประชาชนรู้จักนำทรัพย์สินที่มีอยู่มาทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น สามารถจัดความยากจนได้ด้วยการสร้างอาชีพที่ยั่งยืนและการมีรายได้ที่มั่นคง ซึ่งความคาดหวังของรัฐบาลที่มีต่อวิสาหกิจชุมชน คือ ทุกคนในชุมชนมองเห็นสินทรัพย์ของตนและของชุมชน สามารถนำมาทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มและนำมาเป็นปัจจัยสร้างรายได้ให้กับชุมชน ซึ่งสินทรัพย์ดังกล่าวนอกจากเงินทุนแล้วยังรวมถึงความรู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ทักษะฝีมือ ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน พืชผลทางการเกษตร สิ่งเหล่านี้คือพื้นฐานทุนทางสังคมของชุมชน เพราะเป็นสิ่งที่ได้สร้างสม และสืบทอดกันมาเป็นสมบัติของคนในชุมชนทุกคน (ศรีปริญญา รูปกระจ่าง. 2546 : 47) นอกจากนี้วิสาหกิจชุมชนยังเป็นระบบที่มีกิจกรรมหลากหลายเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน และส่งเสริมซึ่งกันและกันเป็นบูรณาการ ซึ่งแตกต่างจากอุตสาหกรรมชุมชนที่เน้นกระบวนการผลิตเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเป็นเรื่องของการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจที่มีอยู่ภายใต้เงื่อนไขของธรรมชาติ และต้องมีแนวทางเฉพาะที่สอดคล้องกับแนวคิดและเป้าหมายที่เอื้อต่อการพัฒนาระบบเศรษฐกิจชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ส่วนแนวทางหนึ่งของการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนที่ควรจะเป็น คือ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้ามามีบทบาทในการสนับสนุนวิสาหกิจชุมชน เพื่อให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเกิดประโยชน์กับชุมชนท้องถิ่นโดยตรง (ณัฐนพันธ์ น่วมสำราญ. 2544 : 19)

การจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้คนในชุมชนมีการรวมตัวกันประกอบกิจการด้านการผลิตสินค้าและบริการ เป็นการสร้างรายได้และการพึ่งพาตนเองของครอบครัว และชุมชน ซึ่งตามนโยบายจัดความยากจนของประเทศ รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจระดับรากหญ้า เพื่อมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนให้เข้มแข็ง โดยส่งเสริมให้ชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ในการจัดการทรัพยากร การผลิต การตลาด การจัดหาทุนเพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและสังคมโดยรวม บนพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง อย่างไรก็ตามปัญหาการประกอบกิจการของชุมชนในระดับรากหญ้ามี 2 ประการ คือ การประกอบกิจการของชุมชนไม่เป็นที่ยอมรับจากหน่วยงานภาครัฐหรือหน่วยงานภาคเอกชนอื่น ๆ เนื่องจากไม่มีกฎหมายรองรับ และการสนับสนุนจากภาครัฐไม่ตรงกับความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้นจึงมีการออกกฎหมายว่าด้วยการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยสนับสนุนให้วิสาหกิจชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้ มีส่วนร่วมในการค้นหาและพัฒนาศักยภาพของตนเอง ร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลและปัญหา กำหนดแนวทางการพัฒนา รวมทั้งเป็นกำลังหลักในการพัฒนาตนเองและชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐหรือเอกชนภายนอกชุมชนให้การสนับสนุนตามความต้องการ ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน ก่อให้เกิดระบบเศรษฐกิจที่เข้มแข็งในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 และนโยบายการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ความอยู่ดีมีสุขของรัฐบาลโดยตรง ปัจจุบันมีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ขึ้นทะเบียนกับกรมพัฒนาชุมชน

กระทรวงมหาดไทยทั่วประเทศจำนวน 37,754 กลุ่ม แยกเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง (ได้สามดาวขึ้นไป) มีจำนวนน้อยกว่ากลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อ่อนแอ (ได้น้อยกว่าสามดาว) เนื่องจากผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ไม่ได้มาตรฐานตามเกณฑ์ (สามารถ แทนวิสุทธิ์, 2550 : 13) เมื่อพิจารณากลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า ได้มีการส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ได้รับการจดทะเบียน จำนวน 1,592 กลุ่ม และได้รับการประเมินตามเกณฑ์ของกรมส่งเสริมการเกษตร พบว่า กลุ่มวิสาหกิจชุมชนระดับดี คิดเป็นร้อยละ 18.54 ระดับปานกลาง คิดเป็นร้อยละ 58.43 และระดับปรับปรุง คิดเป็นร้อยละ 23.14 (สำนักงานเลขานุการคณะกรรมการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน, 2553 : 22) จากข้อมูลดังกล่าวจะเห็นได้ว่า มีผลสะท้อนจากการดำเนินงานตั้งแต่ปี 2548 เป็นต้นมาว่า สมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หน่วยงานภาคีที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาส่วนใหญ่ยังขาดความเข้าใจในหลักการและแนวทางในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน และภายในชุมชนยังขาดกระบวนการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง ซึ่งสาเหตุสำคัญที่ทำให้การพัฒนาวิสาหกิจชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนผลิตสินค้าได้แต่ไม่มีความสามารถในการตลาดจำหน่าย การดำเนินงานด้านการผลิต การจำหน่าย การประกอบการด้านต่าง ๆ ไม่เป็นระบบ เนื่องจากชาวบ้านดำเนินงานกันเอง โดยขาดความรู้ความเข้าใจในด้านการบริหารจัดการและในการด้านการเงินและบัญชี (กรมส่งเสริมการเกษตร, 2550 : 5)

ปัญหาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนดังกล่าว สอดคล้องกับการวิจัยของ กัลยา ศรีวงษ์ (2550 : 112-114) ซึ่งได้ทำการศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับกระบวนการเข้าสู่มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ประสพปัญหาในด้าน การกำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนของกลุ่มส่วนใหญ่ไม่ให้ความสำคัญในการกำหนดเกณฑ์คุณภาพของผลิตภัณฑ์ ด้านการรับรองคุณภาพผลิตภัณฑ์ ไม่ให้ความสำคัญในการเก็บตัวอย่างผลิตภัณฑ์ที่จะใช้เป็นตัวกำหนดคุณภาพของผลิตภัณฑ์ ส่วนปัญหาด้านการพัฒนาผู้ผลิตในชุมชนมีปัญหาดขาดวัตถุดิบ ขาดเงินทุนหมุนเวียน ขาดทักษะในการผลิต และการประชาสัมพันธ์ ไม่มีการพัฒนาผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ ขาดการวิเคราะห์ตลาด และช่องทางการตลาด ซึ่ง อัมร รอดคำ (2550 : 93-94) ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของสมาชิกในการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนแปรรูปอาหาร จังหวัดสงขลา พบว่าสมาชิกไม่เห็นความสำคัญในขั้นตอนการดำเนินงาน ข้อมูลยังไม่เป็นปัจจุบัน ไม่ครอบคลุม ขาดความรู้ทักษะในการศึกษาศักยภาพ การจัดทำแผน การดำเนินงาน การติดตามประเมินผล และไม่ได้นำผลการประเมินการมาปรับปรุงการปฏิบัติงาน นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องคล้ายกันกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดย นัทที ขจรกิตติยา (2550 : 154) ได้รวบรวมปัญหาการจัดการกลุ่มธุรกิจชุมชน คือ การขาดการวิเคราะห์ศักยภาพองค์กร ความต้องการของกลุ่มและชุมชน ขาดทักษะการบริหารจัดการ บางกลุ่มอาจขาดทักษะในการผลิตขาดการวางแผนธุรกิจชุมชน และการ

วิเคราะห์ตลาด ขาดการจัดลำดับความสำคัญ การใช้เงินทุนหรือในกรณีที่ได้มีการจัดตั้งแล้วพบว่า มีปัญหาในเรื่อง การขาดการพัฒนาความรู้เฉพาะทาง เพื่อต่อยอด ได้แก่ การบัญชี การตลาด การพัฒนาผลิตภัณฑ์ การเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร ขาดข้อมูลด้านการตลาด โดยเฉพาะเมื่อกลุ่มมุ่งขยายตลาด ขาดตลาดประจำ และมีต้นทุนการตลาดสูง ขาดการวิเคราะห์ต้นทุนและวิเคราะห์ตลาด ขาดเงินทุนหมุนเวียน และต้องพึ่งพาวัตถุดิบจากภายนอก ขณะที่ อีราวัฒน์ ชมระกา (2551 : 132-134) ได้ทำการศึกษาการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนพึ่งตนเองของกลุ่มผลิตภัณฑ์ชุมชนในเขตภาคเหนือตอนบนของไทย พบว่า สมาชิกส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทางการเกษตร การรวมตัวของกลุ่มยังไม่เหนียวแน่น ไม่มีผู้เสียสละและทุ่มเทอย่างจริงจัง ขาดมีกฎเกณฑ์ที่แน่นอนและสมาชิกไม่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานและตัดสินใจ ขาดตัวผู้สืบทอดอย่างจริงจังและกว้างขวาง การพัฒนาเพื่อเป็นเครือข่าย จึงเป็นไปได้ยากเนื่องจากเกิดความล่าช้า เพราะต้องผ่านที่ประชุมและกรรมการเครือข่าย ขาดบุคลากรด้านการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ คุณภาพผลิตภัณฑ์ไม่สม่ำเสมอ กลุ่มไม่ค่อยให้ความสำคัญกับเรื่องตราสินค้า (Brand) ปัญหาการลอกเลียนแบบ ขายตัดราคากันเอง ด้านงบประมาณแผ่นดินและการส่งเสริมของภาครัฐที่เร่งรีบไม่ต่อเนื่อง ผลการศึกษาของ ัญญา เคนาภูมิ (2551 : 225-226) ได้ศึกษาความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนใน 4 จังหวัดชายแดนลุ่มน้ำโขง และทำการวิเคราะห์ศักยภาพ พบว่า จุดด้อยของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน คือ ขาดทัศนคติต่อการพึ่งตนเอง ขาดผู้นำชุมชนที่มีคุณภาพ ขาดเงินทุนและวัสดุอุปกรณ์ ขาดการวางแผนเชิงกลยุทธ์ กระบวนการผลิตการตลาดและการจัดการขาดประสิทธิภาพ และไม่มีจัดการอย่างเป็นระบบ นอกจากนี้ยังพบว่า อุปสรรคของการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ นโยบายของรัฐที่ไม่มีความต่อเนื่อง ขาดแคลนแรงงานในชุมชน ภาวะการแข่งขันทางการตลาดสูง ขาดบุคลากรที่มีคุณภาพเข้ามามีส่วนร่วม และเสี่ยงต่อการลอกเลียนแบบ นอกจากนี้ยังมีผลการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการจัดการวิสาหกิจชุมชน เช่น พนารัตน์ บุญธรรม (2552 : 90-91) ศึกษารูปแบบการจัดการสินค้า OTOP ประเภทของใช้ ของตกแต่งและของที่ระลึกในเชิงธุรกิจ : กรณีศึกษา กลุ่มอาชีพทำเครื่องทองเหลือง 2 บ้านปะอ่าว หมู่ที่ 5 ตำบลปะอ่าว อำเภอเมืองอุบลราชธานี จังหวัดอุบลราชธานี พบว่า ปัญหาการจัดการสินค้า OTOP ได้แก่ กลุ่มขาดทักษะและองค์ความรู้ในการพัฒนาบรรจุภัณฑ์ กระบวนการผลิตหลายขั้นตอนทำให้ใช้เวลานาน การวางแผนการผลิตและการตลาดยังไม่เป็นระบบ เงินทุนสำรองไม่เพียงพอ การจัดทำบัญชีการเงินของกลุ่มไม่เป็นระบบ ปัญหาด้านการจัดการกลุ่ม การควบคุมและตรวจสอบด้านการผลิตขาดประสิทธิภาพ

ด้วยเหตุผลดังกล่าวชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในแต่ละจังหวัด สมควรที่จะได้มีการศึกษาหาสาเหตุที่แท้จริง ที่ทำให้การดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เช่นเดียวกับจังหวัดกาฬสินธุ์ก็มีสภาพการไม่แตกต่างกัน เพราะมีกลุ่มที่มี

ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับดี คิดเป็นจำนวนน้อยกว่ากลุ่มที่มีผลการดำเนินงานระดับปานกลาง และกลุ่มที่มีผลการดำเนินงานระดับปรับปรุง และมีปัจจัยในการดำเนินงานอะไรบ้างที่ทำให้การดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษารูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ จากนั้นจะทำการทดลองและประเมินรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ และสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างยั่งยืน อีกทั้งสามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนากลุ่มอาชีพประเภทอื่น ๆ ให้มีการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลต่อไป

คำถามการวิจัย

1. มีปัจจัยอะไรบ้างที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เหมาะสมเป็นอย่างไร
3. ผลการทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์
3. เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดกาฬสินธุ์

สมมติฐานการวิจัย

จากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์ และได้ตั้งเป็นสมมติฐานของการวิจัยได้ดังนี้

1. ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน
2. ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด
3. ปัจจัยด้านการร่วมกิจกรรมกับภายนอก
4. ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต
5. ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ
6. ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก
7. ปัจจัยเกี่ยวกับด้านคณะกรรมการกลุ่ม
8. ปัจจัยเกี่ยวกับด้านผู้นำ มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน จังหวัดกาฬสินธุ์

2. หลังจากการทดลองใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นแล้ว ผลการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์มีผลการดำเนินงานดีขึ้น

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขต ไว้ดังนี้

1. พื้นที่เป้าหมาย เป็นการศึกษเฉพาะในจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วยกลุ่มวิสาหกิจระดับดี ระดับปานกลาง และระดับปรับปรุง จำนวน 1,592 กลุ่ม

2. ขั้นตอนการวิจัย การวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะที่ 1 เป็นลักษณะการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) เพื่อศึกษาปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 2 เป็นลักษณะการวิจัยเชิงคุณภาพ (Quality Research) เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ในจังหวัดกาฬสินธุ์

ระยะที่ 3 เป็นลักษณะการวิจัยเชิงทดลอง (Experimental Research) แบบกึ่งทดลอง เพื่อทดลองและประเมินผลการใช้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน คือ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในเกณฑ์ระดับปรับปรุง

3. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 1

1) ประชากร ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนใน จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2554 จำนวน 1,592 กลุ่ม (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์, 2554 : มปป)

2) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มวิสาหกิจชุมชนในเขต จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2554 จำนวน 320 กลุ่ม โดยเลือกแบบหลายขั้นตอนกับกลุ่มวิสาหกิจชุมชนในจังหวัดกาฬสินธุ์

3.1.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

1) ตัวแปรอิสระ ซึ่งเป็นปัจจัยเชิงสาเหตุที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ได้แก่

- 1.1) ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน
- 1.2) ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด
- 1.3) ปัจจัยด้านการร่วมทำกิจกรรมกับภายนอก
- 1.4) ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต
- 1.5) ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ

1.6) ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก

1.7) ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม

1.8) ปัจจัยกับด้านผู้นำ

2) ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

3.2 กลุ่มตัวอย่างเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 2

กลุ่มเป้าหมายตัวอย่าง ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา กลุ่มวิสาหกิจชุมชน และตัวแทนผู้ประกอบการวิสาหกิจชุมชน จำนวน 30 คน ใช้การเลือกแบบ เฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling)

3.3 กลุ่มทดลองและตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ระยะที่ 3

3.3.1 กลุ่มทดลองเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่อยู่ในเกณฑ์ระดับปรับปรุง ได้แก่ กลุ่มสตรีที่นอนหอมอนิจด กลุ่มตระกร้าหวาย กลุ่มวิสาหกิจผลิตน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค กลุ่มศิลปะงาน ประดิษฐ์ตุ๊กตาผ้าไทย และกลุ่มทอเสื่อกกและหญ้าญี่ปุ่น ในเขตเทศบาลตำบลร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์

3.3.2 ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่

- 1) ตัวแปรอิสระ คือ รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
- 2) ตัวแปรตาม คือ ความสำเร็จในการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงาน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงกิจกรรม วิธีการ โครงการ หรือแนวทางการดำเนินงานจากสภาพเดิม ไปสู่สภาพใหม่ที่ก้าวหน้าหรือเป็นไปในทางบวก โดยอาศัย วิธีการหรือกระบวนการที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดเอาไว้

2. เศรษฐกิจชุมชน หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การแปรรูป การบริโภค การแลกเปลี่ยน วิถีชีวิต วัฒนธรรม และกิจกรรมอื่น ๆ ทุกอย่างมีความเชื่อมโยงกันทั้งหมดอย่างบูรณาการ โดยตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเข้มแข็ง พอเพียง และการพึ่งตนเอง (Self Reliance)

3. วิสาหกิจชุมชน หมายถึง การประกอบกิจการของคนในชุมชน โดยอาศัยทรัพยากรในชุมชนเป็นหลักผสมผสานกับเทคโนโลยีในการผลิตสินค้าหรือบริการและอื่น ๆ เพื่อการพึ่งพาตนเอง และสร้างรายได้ของคนในชุมชน ด้านการจัดการทุนได้อย่างเสรี

4. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน หมายถึง กลุ่มคนที่ยกมือร่วมกันตั้งที่จดทะเบียนอย่างเป็นทางการ และไม่ได้มีการจดทะเบียน โดยที่สมาชิกในกลุ่มมีกรรมร่วมกันผลิต บริหารจัดการ และรับประโยชน์

5. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่เข้มแข็ง หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้คะแนนรวม ตั้งแต่ 70 คะแนน ขึ้นไป (ได้ 3 ดาว ขึ้นไป) ตามหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2547

6. กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ไม่เข้มแข็ง หมายถึง กลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่ได้คะแนนรวมต่ำกว่า 70 คะแนน (ได้น้อยกว่า 3 ดาว) ตามหลักเกณฑ์การคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปี พ.ศ. 2547

7. ปัจจัยในการดำเนินงาน หมายถึง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ประกอบด้วย

7.1 ปัจจัยด้านการบริหารการเงิน หมายถึง การวางแผนและการบริหารจัดการในด้านการเงินและทุนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

7.2 ปัจจัยด้านการบริหารการตลาด หมายถึง กระบวนการวางแผนเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์ การตั้งราคา การจัดจำหน่าย การโฆษณาส่งเสริมการขายสินค้า เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค และการบรรลุวัตถุประสงค์ของกลุ่ม คือผลตอบแทนที่เป็นกำไร

7.3 ปัจจัยด้านการร่วมกิจกรรมกับภายนอก หมายถึง ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยทั่วไปประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน องค์กรพัฒนา นักวิชาการหรือสถาบันการศึกษา

7.4 ปัจจัยด้านการบริหารการผลิต หมายถึง การวางแผนในการผลิต การกำหนดคุณภาพ วัตถุดิบ การตรวจสอบคุณภาพสินค้า ลวดลายสีส้น การคิดค้น และการปรับปรุงการผลิตให้มีประสิทธิภาพ

7.5 ปัจจัยด้านการบริหารจัดการ หมายถึง กระบวนการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีการกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดโครงสร้างกลุ่ม กฎระเบียบ บทบาทหน้าที่ทั้งผู้นำและสมาชิก มีส่วนร่วมกันในการตัดสินใจในการวางแผนการผลิต การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย การติดต่อประสานงาน และการแก้ไขปัญหา

7.6 ปัจจัยด้านการมีส่วนร่วมของสมาชิก หมายถึง การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินงานของสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ตั้งแต่การคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การรับผลประโยชน์ และการติดตามประเมินผล ที่ส่งผลให้วิสาหกิจชุมชนประสบผลสำเร็จ

7.7 ปัจจัยด้านคณะกรรมการกลุ่ม หมายถึง คณะบุคคลที่เป็นตัวแทนของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนและได้รับการเลือกตั้งจากสมาชิกกลุ่มให้ทำหน้าที่ในการบริหารงานตามหน้าที่รับผิดชอบที่ได้รับมอบหมาย

7.8 ปัจจัยด้านผู้นำ หมายถึง ผู้นำของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน ที่ได้รับการยอมรับนับถือ และให้ความไว้วางใจที่จะดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ร่วมกับสมาชิกกลุ่ม

8. ผลสำเร็จของการดำเนินงาน หมายถึง การวัดผลสำเร็จจากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนตามความคิดเห็นของกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยใช้แบบสอบถามที่ดัดแปลงมาจาก สำนักงานเลขานุการส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร เป็นเครื่องมือสำหรับการวัดผลสำเร็จจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนหลังจากที่ได้รับการพัฒนา โดยวัดจากองค์ประกอบใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ ด้านประสิทธิภาพ และด้านพัฒนาวิสาหกิจชุมชน

8.1 ด้านประสิทธิผลตามภารกิจของวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ผลสำเร็จตามเป้าหมายของวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับการลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ และการมีคุณภาพชีวิตที่ดีพึ่งตนเอง จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

8.2 ด้านคุณภาพสินค้าและบริการ หมายถึง ผลสำเร็จของตัวสินค้าและบริการของวิสาหกิจชุมชน เกี่ยวกับคุณภาพสินค้า ความปลอดภัยต่อผู้บริโภค ความมีเอกลักษณ์และความโดดเด่นของสินค้าและบริการ รวมถึงการวิจัย พัฒนาและบริการใหม่ ๆ จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

8.3 ด้านประสิทธิภาพการดำเนินงาน หมายถึง ผลสำเร็จหรือประสิทธิภาพของกระบวนการผลิตและการให้บริการเกี่ยวกับ การลดต้นทุนการผลิต การบริการ การลดความสูญเสีย การควบคุมคุณภาพการผลิตในแต่ละขั้นตอน การสร้างนวัตกรรมในระบบงาน จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

8.4 ด้านการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน หมายถึง ผลกระทบการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชนเกี่ยวกับความสำเร็จของแผนและกิจกรรม ประโยชน์ที่ชุมชนได้รับจากการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน การเพิ่มศักยภาพและความสามารถ รวมถึงความพึงพอใจของสมาชิก จากการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ได้สารสนเทศเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีผลต่อการดำเนินงานของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน
2. ได้รูปแบบการพัฒนาการดำเนินงานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาการดำเนินงานวิสาหกิจชุมชน
3. ได้ตัวอย่างการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนให้แก่ชุมชนอื่น เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลดีต่อไป